

RAJZ ÉS VIZUÁLIS KULTÚRA

Évfolyam	9.	10.
Óraszám	1	1

9–10. évfolyam

Ebben az iskolaszakaszban – csakúgy, mint eddig – a vizuális kultúra tantárgy az esztétikai, művészeti nevelés érdekében végzi fő tevékenységeit, azonban egyre nagyobb hangsúlyt kap a kritikai gondolkodás és problémamegoldó gondolkodás, illetve a szociális érzékenység fejlesztése. A felnőtté válás folyamatában különösen fontos az önismeret, a reális önértékelés erősítése, amely kiváltképp a tantárgy sajátosságából eredő alkotótevékenységhez kapcsolódó, egyénre szabott feladatokon keresztül érhető el. Ugyanakkor egyrészt a fejlesztési cél tartalmaként választott társadalmi problémák vizsgálata, másrészt a tantárgy jellemző módszertanából következő munkamódszer (pl. gyakori csoportmunka), erősítik a szociális kompetenciát, az egymás iránt érzett felelősségvállalást.

A médiatudatosság fejlesztését különösen indokolja a kortárs társadalom igénye, amely a fiatalok médiahasználati szokásai miatt egyre fontosabb szerepet kap az adott iskolaszakaszban. E fejlesztés fontosságának hangsúlyozása különösen indokolt az adott tantárgyban, hisz az információs csatornák gazdagodása a szöveges információbefogadás mellé felzárkóztatja a vizuális információk tudatos befogadásának fontosságát is, mivel az információk forrása és jellege alapján szöveg és kép együtt értelmezése napjainkban gyakoribb jelenség valós élethelyzetekben. A médiatudatosság fejlesztésének tehát egyre fontosabb aspektusa a vizuális megfigyelés és értelmezés segítségével megvalósuló médiahasználat és médiaértés.

A fentiekből is következik, hogy e korosztályban kevésbé a kifejező szándékú rajzi, festészeti produktumok létrehozása a cél, mint inkább a tervezői gondolkodás fejlesztése, illetve a technikai médiumok felhasználásával létrehozható produktumok elkészítése, amely egyúttal hozzájárul a digitális kompetencia fejlesztéséhez. Ebben az iskolaszakaszban – csakúgy, mint az előzőben – a vizuális kultúra részterületei közül a „Vizuális kommunikációhoz” kapcsolódó fejlesztés kerül előtérbe, amely közvetlen kapcsolatban van a médiafogyasztás tudatosságának erősítésével, illetve a „Tárgy- és környezetkultúra” részterület vizsgálatával a környezettudatos életforma jelentőségének megértése és elfogadása nyer fontosságot. Miután a tantárgy kultúraközvetítő szerepe erősödik, egyre lényegesebb a befogadó tevékenység jelenléte a tanórán, méghozzá más kapcsolódó tárgyakban szerzett ismeretek, tapasztalatok koherens felhasználásával. Az alsóbb iskolaszakaszban (5–8. évfolyamon) a gyerekek már ismerkedtek a különböző kultúrák és korok vizuális művészeti megjelenéseivel, adott esetben kronologikus változásaival, e szakaszban az ismeretek rendszerezése, szintézise, illetve az esetleges kronologikus megközelítésen túl egy problémaközpontú közvetítés ígér hatékonyságot.

Miután a kerettantervi órafelosztás 11-12. évfolyamon garantálja ugyan a művészet műveltségterület tantárgyainak vagy tartalmainak a jelenlétét, de nem feltétlenül garantálja a vizuális kultúra tantárgy fejlesztési folyamatainak folytatását, így a kerettanterv 10. évfolyamra bizonyos tartalmi egységek lezárásában gondolkodik (pl. kronologikus művészettörténet tartalmi). Azokban az intézményekben, ahol a vizuális kultúra tantárgyi fejlesztés további lehetőséget kap, ezek a tartalmak a spirális tartalomfejlesztés szabályai szerint később visszatérhetnek és további kapcsolódó tartalmakkal bővíülhetnek. Ezt a szempontot a 9-10. évfolyam helyi tervezésénél érdemes figyelembe venni.

A gimnázium 9–10. évfolyamán a tanuló felismeri, hogy a különböző vizuális művészetek érzelmi, gondolati, erkölcsi, esztétikai élmények, a tapasztalatszerzés forrásai. Nyitott műalkotások befogadására, képes a vizuális események önálló feldolgozására, életkorának megfelelő szintű értelmezésére, ennek során a művekben megjelenített témák, élethelyzetek, motívumok, formai megoldások közötti kapcsolódási pontokat azonosítására, többféle értelmezési kontextusban helyezésére. A tanuló képes állóképi, plasztikai, mozgóképi és intermediális karakterű megjelenítésre. Képes makettek, modellek konstruálására, belső terek különböző funkciókra történő önálló átrendezésére. Hajlandó kísérletezni új technikákkal, módszerekkel és anyagokkal. Képes a média által alkalmazott álló- és mozgóképi kifejezőeszközöket értelmezni, médiatartalmakat használni, megfelelő kommunikációs stratégiával rendelkezik a nem kívánatos tartalmak elhárítására. Képes továbbá az épített és természeti környezet értékelésére, kritikai megítélésére. Nyitott és motivált az IKT nyújtotta lehetőségek kihasználásában. Képes arra, hogy saját munkáját tárgyilagosan értékelje, és szükség esetén tanácsot, információt, támogatást kérjen. Együttműködik társaival, igényli és képes a feladatmegoldást segítő információk megosztására. Problémamegoldó tevékenységét egyre inkább a függetlenség, a kreativitás és az innováció jellemzi.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Kifejezés, képzőművészet Érzelmek, hangulatok kifejezése	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	A vizuális kifejezés eszközeinek felhasználása az alkotómunka és a vizuális elemzés során. Önkifejezés alkalmazása az alkotó tevékenységekben. Vizuális-esztétikai jellegű szempontok érvényesítése az alkotásokban. Különböző festészeti, grafikai és plasztikai technikák a kifejezési szándéknak megfelelő alkalmazása.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Az alkotó tevékenységekben a síkbeli, térbeli kifejezőeszközök, a térábrázolási konvenciók, a szintani ismeretek megfelelő alkalmazása. Érzelmek, hangulatok megfogalmazása egyéni tér-, szín- és formavilágban. A kifejezésnek megfelelő kompozíció használata. Megfigyelt és elképzelt téri helyzetek ábrázolása. Személyes gondolatok, érzelmek vizuális megjelenítése a vizuális kifejezés alapvető eszközeinek segítségével. Egyéni asszociációkra támaszkodó átírás, fokozás. Irodalmi (zenei) mű vagy történelmi esemény feldolgozása. Hagyományos és új vizuális technikák alkalmazása. Önálló vélemény megfogalmazása saját és mások munkáiról.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<ul style="list-style-type: none"> – Művészeti élmények (pl. zene, mozgás, médiajelenség) megjelenítése önkifejező asszociációs alkotások által síkban, térben, időben (pl. zene hangulatát kifejező festészeti vagy plasztikai megjelenítéssel, talált tárgyakból készített installációval, fotókollázs technikával). – Művészeti alkotások kifejező, sajátos átdolgozása, átírása, parafrázis készítése (pl. színesből fekete-fehér vagy monokróm megjelenítés, kép kiegészítése sajátos elemekkel vagy részletekkel). – Látvány megjelenítése egyénileg választott sajátos szándék (pl. kiemelés, figyelemirányítás) érdekében, a vizuális kifejezés 		<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Irodalmi szöveg értelmezése. Szöveg és kép kapcsolata.</p> <p><i>Matematika:</i> Síkbeli és térbeli alakzatok. Transzformációk. Matematikai összefüggések (pl.</p>

	<p>eszközeinek sajátos változtatásával (pl. sajátos nézőpont, aránytorzítás, formaredukció).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Stílusirányzatok (pl. kubizmus, expresszionizmus, op-art) formai, technikai megoldásainak az adott célnak megfelelő (pl. érzelmek kifejezése nem figuratív megjelenítéssel, látható dolgok megjelenítésének leegyszerűsítése) alkalmazása saját, kifejező szándékú alkotásokban. – Különböző színekkel (pl. telített, derített, tört, hideg, meleg színek) hangulati hatás elérése a látvány kifejező megjelenítése érdekében (pl. feszültség, nyugalom). 	<p>arany metszés).</p> <p><i>Ének-zene:</i> zenei befogadó élmények.</p> <p><i>Dráma és tánc:</i> jelenetek, táncmozgások, összetett mediális hatások élményének feldolgozása.</p> <p><i>Informatika:</i> számítógép felhasználói szintű alkalmazása.</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>Nonfiguratív megjelenítés, vizuális átírás, redukció, absztrakció, stilizálás, kiemelés, kontraszt, kompozíció, komplementer, színreflex, szín-, vonal-, formaritmus, kompozíció, konstruktív képépítés, automatikus írás.</p>	

<p>Tematikai egység/ Fejlesztési cél</p>	<p>Kifejezés, képzőművészet A művészi közlés, mű és jelentése</p>	<p>Órakeret 14 óra</p>
<p>Előzetes tudás</p>	<p>A művészet stíluskorszakait reprezentáló legfontosabb művészeti alkotások, alkotók felismerése, jelentőségének megértése. A vizuális kifejezés eszközeinek felismerése és használata műelemzés során. A megfigyelés segítségével műelemző módszerek alkalmazása. Különböző ábrázolási rendszerek felismerése műalkotásokon.</p>	
<p>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</p>	<p>Művészettörténeti stíluskorszakok és irányzatok, témák, illetve problémakörök önálló értelmezése, többféle szempont alapján. Vizuális esztétikai jellegű értékítéletek megfogalmazása elemzésekben, illetve érvényre juttatása az alkotó feladatokban. Eltérő kultúrák legfontosabb vizuális jellemzőinek értelmezése összehasonlítással. Összehasonlítás során önállóan kialakított szempontok érvényesítése. A technikai képalkotás – fotográfia, mozgókép – műtípusainak, kifejezőeszközeinek ismerete és értelmezése azok képzőművészeti kapcsolódásaival.</p>	
<p>Ismeretek/fejlesztési követelmények</p>		<p>Kapcsolódási pontok</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Tematikus ábrázolások elemzése a művészetben (pl. emberábrázolás, térábrázolás, mozgásábrázolás), legfontosabb változások lényegének kiemelése és összegzése a különböző művészettörténeti korszakokban. – Művészettörténeti korszakok (pl. ókor, korakeresztény, romanika és gótika, reneszánsz és barokk, klasszicizmus és romantika) összegzése, a hasonlóságok és a legfontosabb 		<p><i>Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:</i> korstílusok, irányzatok társadalmi és kulturális háttere.</p>

	<p>megkülönböztető jegyek kiemelésével.</p> <ul style="list-style-type: none"> – A századforduló irányzatainak (pl. szecesszió, posztimpresszionizmus, impresszionizmus) és a 20. század legfontosabb avantgard irányzatainak (pl. kubizmus, expresszionizmus, dadaizmus, fauvizmus, futurizmus, szürrealizmus) összegzése, a hasonlóságok és a legfontosabb megkülönböztető jegyek kiemelésével. – Kortárs művészeti megoldások (pl. intermediális megjelenítés, eseményművészet) feldolgozása: gyűjtés, elemzés, értelmezés és az eredmények bemutatása adott vagy önállóan választott társadalmi probléma feldolgozása kapcsán (pl. kirekesztés, megkülönböztetés, környezetszennyezés, szegénység). 	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> stílusirányzatok, stíluskorszakok irodalmi jellemzői, képzőművészeti párhuzamok. Könyvtárhasználat.</p> <p><i>Ének-zene:</i> Művészettörténeti és zenetörténeti összefüggések (korszakok, stílusok kiemelkedő alkotók, műfajok). Zenei befogadói tapasztalatok.</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>Látvány- és műelemzés, korszak, korstílus, stílusirányzat, képzőművészeti műfaj, műtípus, avantgard, avantgard irányzatok, kortárs képzőművészet, kompozíció, képkivágás, képi és optikai helyzetviszonylat, kontraszt, digitális képfeldolgozás, intermediális műfaj, eseményművészet.</p>	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Vizuális kommunikáció Kép és szöveg	Órakeret 10 óra
<p>Előzetes tudás</p>	<p>Nem vizuális természetű információk érzékletes, képi megfogalmazása. A vizuális kommunikáció különböző formáinak megkülönböztetése és értelmezése. A technikai képalkotás lehetőségeinek ismerete és megértése.</p>	
<p>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</p>	<p>A technikai médiumok képalkotó módszereinek megismerése. Vizuális közlés szöveggel és képpel különböző célok érdekében. Összetett vizuális kommunikációt szolgáló megjelenés tervezése.</p>	
<p>Ismeretek/fejlesztési követelmények</p>		<p>Kapcsolódási pontok</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Összetettebb vizuális közlés megvalósítása kép és szöveg együttes, összefonódó használatával (pl. saját készítésű fotó-önarckép stílusbeli átalakítása megfelelő elektronikus eszközzel, majd a képhez – a tartalmat módosító – szöveg társítása, grafikai kivitelezése) elsősorban a jelentésmódosulások tudatosításának céljával. – Kreatív tervezés, kivitelezés szöveg és kép (egyenrangú) egymás mellé rendelésével (pl. művészkönyv vegyes technika alkalmazásával és/vagy számítógép használatával, megadott témából kiindulva) a különféle jelentésrétegek új minőségének megvalósítása céljából. – Vizuális közlés szöveggel és képpel a médiaipar területéhez kapcsolódóan (pl. televíziós műsorrend írása különféle szempontok alapján, majd műsor-újságoldal tervezése, 		<p><i>Mozgóképkultúra és médiaismeret:</i> a médiaipar működése, műsorgyártás.</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Ábrák, képek, illusztrációk kapcsolata a szöveggel. Csoportos, nyilvános, tömegkommunikáció sajátosságai. Vizuális kommunikáció. A számítógépes</p>

összeállítása képekkel kiegészítve, információs-kommunikációs eszközök felhasználásával). A vizuális és szöveges üzenet külön-külön és együttes jelentésváltozásának megértése összetettebb kommunikációs szituációban.	szövegvilág; az elektronikus tömegkommunikáció. <i>Informatika:</i> Információk és a közlési cél. A médiumok, közléstípusok tartalmi megbízhatósága, esztétikai értéke.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Montázs-elv, tipográfia (betűméret és stílus), kompozíció (oldalrendezés, oldalpár, kép és szöveg, borító); intermédia, anyag(szerűség), művészkönyv/art-book, műsorrend.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Vizuális kommunikáció Tömegkommunikációs eszközök	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	A vizuális kommunikáció különböző formáinak csoportosítása. A reklám hatásmechanizmusának elemzése.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tömegkommunikáció eszközeinek és formáinak ismerete, csoportosítása, értelmezése. Vizuális reklámok értelmezése.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<ul style="list-style-type: none"> – A tömegmédiumok alaptulajdonságainak, hordozóinak (pl. újság, DVD), intézményeinek, csatornáinak és funkcióinak (pl. hírközlés, szórakoztatás, reklám) csoportosítása, elemzése rendszerező feladatok megoldásán keresztül. – A tapasztalati valóság és a médiában megjelenő reprezentált valóság viszonyának feltárása (pl. helyzetgyakorlatok segítségével, videokamerával rögzítve) a tömegkommunikáció eszközeinek és formáinak elmélyültebb ismerete és megértése érdekében. – A tömegkommunikáció egy jellegzetes, összetett, a képet a szöveggel együtt alkalmazó médiumának értelmezése a vizuális közlés (kreatív) alkotó megvalósításával (pl. moziplakát, közérdekű üzenetet közvetítő plakát készítése multimediális eszközök felhasználásával, magazin hirdetés készítése egy elképzelt termékhez vagy szolgáltatáshoz). – A tv-reklám és a videoklip sajátosságainak elemzése különféle szempontok alapján (pl. hangulatkeltés, montázs, sztereotípiák, eredeti megoldások, célközönség) a valószerűség, a hatásmechanizmus problémakörének felismerése, tudatosítása érdekében. 		<p><i>Mozgókép-kultúra és médiaismeret:</i> Tömegtájékoztatás. Médiaipar működése. Kultúra és tömegkultúra a médiában. Virtuális valóság. Sztereotípiák, reprezentáció. Műfajfilm, szerzői film. A reklám hatásmechanizmusa. Valóságábrázolás és hitelesség. A figyelemirányítás, hangulatteremtés legfontosabb eszközei.</p> <p><i>Dráma és tánc:</i> Improvizáció. Jellemábrázolási technikák.</p> <p><i>Ének-zene:</i> populáris zenei stílusok.</p> <p><i>Matematika:</i> rendszeralkotás: elemek</p>

	<p>elrendezése különféle szempontok szerint, rendszerezést segítő eszközök használata, készítése.</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Médiaszövegek jellemzői. A személyközi kommunikáció. Beszédműfajok kommunikációs technikái hétköznapi és tömegkommunikációban.</p> <p><i>Fizika; földrajz:</i> információs és kommunikációs rendszerek felépítése, jelentősége.</p> <p><i>Informatika:</i> A kommunikációs eszközök hatása a mindennapi életre és a társadalomra. Globális információs társadalom. A fogyasztói viselkedést befolyásoló tényezők.</p>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Közvetett kommunikáció, média, médium, nyomtatott és elektronikus sajtó, televízió, közszolgálati, kereskedelmi és közösségi televízió, internet, hírközlés, reklám, fotografikus kép, tapasztalati- és reprezentált valóság, asszociatív, párhuzamos és belső montázs, sztereotípiák, célközönség, valószerűség, hitelesség, plakát, műfajfilm.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Vizuális kommunikáció Tér-idő kifejezése	Órakeret 8 óra
Előzetes tudás	Tér-időbeni változások, folyamatok képi tagolásának pontos értelmezése és értelmezhető megjelenítése képsorozatokkal. Mozgóképi kifejezőeszközök vizuális értelmezése.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A technikai médiumok (különösképpen a mozgóképek) képalkotó módszereinek és műtípusainak megismerése. Komplex audiovizuális közlés tervezése.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok

	<ul style="list-style-type: none"> – Megadott (pl. „A ma hősei”, „Élet a településemen”) vagy szabadon választott téma alapján komplex munka, mű tervezése (pl. kép/"fotó"regény, story-board készítése) a legfőbb audiovizuális kifejezési eszközök tudatosítása céljából. A story-board és a képregény műfajának összehasonlítása. – A „látvány-hang-mozgás” hármas egységének kreatív alkalmazása összetettebb (mediális) tartalmú kreatív gyakorlat kapcsán (pl. videoperformansz tervezése és kivitelezése megadott témából kiindulva), majd a produkció elemző-értékelő feldolgozása a szándék és a megvalósítás sikeressége szempontjából. 	<p><i>Mozgóképkultúra és médiaismeret:</i> A figyelemirányítás, a hangulatteremtés és az értelmezés legfontosabb eszközei. Fényviszonyok, mozgás, szerepjáték hatásmechanizmusa.</p> <p><i>Dráma és tánc:</i> Mozgásos kommunikáció, improvizáció adott zene, téma vagy fogalom alapján. Performansz tervezése, kivitelezése. A színházművészet ösztönzési sajátosságai, vizuális elemek alkalmazása.</p> <p><i>Ének-zene:</i> a zene szerepe a médiában és a filmművészetben.</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Az idő- és térmegjelölések értelmezése. Elbeszélő, nézőpont, történetmondás, cselekmény, helyszín, szereplő, leírás, párbeszéd, jellemzés, jellem, hőstípus; helyzet, akció, dikció, konfliktus, monológ, dialógus, prolóógus, epilógus, késleltetés, jelenet; néhány alapvető emberi léthelyzet, motívum, metafora, toposz, archetípus.</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>Story-board, forgatókönyv, beállítás, jelenet, a montázs(típusok) jelentősége, a narráció sémái és egyedi megoldásai, képregény, video/performansz.</p>	

<p>Tematikai egység/ Fejlesztési cél</p>	<p>Tárgy- és környezetkultúra Tervezett, alakított környezet</p>	<p>Órakeret 8 óra</p>
<p>Előzetes tudás</p>	<p>A vizuális környezetben megfigyelhető téri helyzetek, színviszonyok pontos értelmezése és szöveges megfogalmazása. Megfigyelések</p>	

	alapján a vizuális közlések érdekében különböző rajzi technikák alkalmazása. Tárgyakkal, épületekkel, jelenségekkel kapcsolatos információk gyűjtése. Tárgykészítő, kézműves technikák alkalmazása. Gyakorlati feladatok önálló előkészítése.
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Jelenségek, látványok vizuális megfigyelése és értelmezése során célirányos szempontok kiválasztása. Az adott tárgynak megfelelő tárgykészítő technikák alkalmazása. Problémamegoldás a tervezés során. Építészeti és térélmények vizuális megjelenítése és megfogalmazása szövegben. Összehasonlítás során önállóan kialakított szempontok érvényesítése. Tárgyak, épületek felmérése, elemzése, értelmezése adott szempontok alapján.
Ismeretek/fejlesztési követelmények	
<ul style="list-style-type: none"> – Ember alkotta objektumok (pl. épületek, építmények) és azok jellemző környezetének (pl. formai kapcsolódás – F. L. Wright: <i>Vízesésház</i>; környezetbe olvadás, álcázás – camouflaze jelenség) elemző vizsgálata, értelmezése és összehasonlítása (pl. formai, szín-, fénykapcsolódás, anyaghasználat, stílus szerint). – Szöveges eszközökkel leírt tárgy, épület vagy téri helyzet megjelenítése vizuális eszközökkel, az adott környezet alapos, pontos megismerése érdekében. – Tárgy- és épülettervezés a közvetlen környezet valós problémáira (pl. iskolai szelektív hulladékgyűjtő, iskolai „dühöngő”) alapszintű műszaki jellegű ábrázolás legfontosabb sajátosságainak az alkalmazásával (pl. méretezés, vonalfajták, több nézet) szabadkézi rajzban. – Belső terek, tárgyak átalakítása meghatározott célok (pl. közösségi terek intim részeinek kialakítása, hulladék kreatív újrahasznosítása) érdekében. 	<p><i>Matematika:</i> Méretezés. Gondolatmenet követése. Absztrahálás, konkretizálás.</p> <p><i>Rendszeralkotás:</i> elemek elrendezése adott szempontok szerint.</p> <p><i>Biológia-egészségtan:</i> lakókörnyezet és természetes élőhelyek.</p> <p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> Szükségletek és igények elemzése, tevékenységhez szükséges információk kiválasztása, tervezés szerepe, jelentősége, műveleti sorrend betartása, eszközhasználat. Lakókörnyezet-életmód.</p>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Tervezés, felmérés, térelrendezés, műszaki ábrázolás, környezettudatos magatartás, környezetvédelem.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Tárgy- és környezetkultúra Funkció	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	Tárgyakkal, épületekkel, jelenségekkel kapcsolatos információk gyűjtése. Tervvázlatok készítése. Gyakorlati feladatok önálló előkészítése.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Az adott célnak megfelelő tárgykészítő technikák alkalmazása. Problémamegoldás a tervezés során. Tárgy és funkció kapcsolatának átfogó értelmezése.	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<ul style="list-style-type: none"> – Környezet tervezése, áttervezése más feladat ellátására (pl. munka – pihenés, hétköznapi – ünnepi) vagy több funkció betöltésére (pl. öltözködés és rejtőzködés, közlekedés és pihenés), illetve a tervek elkészítése makett vagy modell formájában. – Funkcionális szempontokat kevésbé érvényesítő fiktív vagy elképzelt terek (pl. labirintus, adott színházi mű díszlete) tervezése és makettezése. 	<p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> Szükségletek és igények elemzése, tevékenységhez szükséges információk kiválasztása, tervezés szerepe, jelentősége, műveleti sorrend betartása, eszközhasználat. Lakókörnyezet-életmód.</p> <p><i>Dráma és tánc:</i> Produkciós munka. A színházművészet összművészeti sajátosságai.</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> improvizáció, diákszínpadi előadás.</p>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Funkció, funkcionalizmus, díszlet, makett, modell.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Tárgy- és környezetkultúra Az épített környezet története	Órakeret 8 óra
Előzetes tudás	Azonosságok és különbségek célirányos megkülönböztetése az elemzésben. Tárgyakkal, épületekkel, jelenségekkel kapcsolatos információk gyűjtés. A látott jelenségek elemzéséhez, értelmezéséhez szükséges szempontok megértése. Önálló kérdések megfogalmazása.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A vizuális környezet, tárgyak vizuális megfigyelése és a látvány értelmezése során célirányos szempontok kiválasztása. Különböző korú és típusú tárgyak, épületek pontos összehasonlítása különböző szempontok alapján, a következtetések célirányos megfogalmazásával. Fontosabb építészettörténeti korszakok és irányzatok, lényegének megértése, megkülönböztetésük. Különböző korokból származó tárgyak megkülönböztetése különböző szempontok alapján. A múlt tárgyi emlékeinek értékelése, jelentőségének megértése.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok	
<ul style="list-style-type: none"> – Az építészettörténet fontosabb korszakainak (pl. ókor, romanika, gótika, reneszánsz, barokk, klasszicizmus, eklektika, szecesszió, modern, posztmodern, kortárs) elemző vizsgálata, összehasonlítása és csoportosítása a legfontosabb nemzetközi és magyar építészettörténeti példák alapján. – A divat fogalmának (pl. öltözködés, viselkedésforma, zene, lakberendezés területén) elemző vizsgálata és értelmezése (pl. szubkultúrák viszonya a divathoz) a közvetlen környezetben 	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Esztétikai minőségek. Toposz, archetípus állandó és változó jelentésköre. Könyvtárhasználat.</p> <p><i>Történelem,</i></p>	

<p>tapasztalható példákon keresztül.</p> <ul style="list-style-type: none"> – A hagyományos és a modern társadalmak tárgykészítésének, tárgykultúrájának (pl. öltözet, lakberendezési tárgyak) elemző vizsgálata példák alapján (pl. kézműves technikával készült egyedi tárgy; sorozatgyártásban készült tömegtárgy; ipari formatervezés eredményeként készült egyedi tárgy), a legfontosabb karakterjegyek alapján azok megkülönböztetése. – A műemlékek, műemlék jellegű és védett épületek helyzetének és esetleges hasznosításának vizsgálata a közvetlen környezetben. – A környezetalakítás fenntarthatóságot szolgáló lehetőségek elemző vizsgálata és értelmezése konkrét példákon keresztül (pl. ökoház, városi klíma, építőanyag-használat). 	<p><i>társadalmi és állampolgári ismeretek:</i> Társadalmi jelenségek értékelése. Társadalmi normák. Technológiai fejlődés. Fogyasztói társadalom.</p> <p><i>Biológia-egészségtan; földrajz:</i> Környezet fogalmának értelmezése. Helyi természet- és környezetvédelmi problémák felismerése. Környezettudatos magatartás, fenntarthatóság. Globális társadalmi-gazdasági problémák: fogyasztói szokások, életmód. Fenntarthatóság. Környezet és természetvédelem.</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>Alaprajztípus, alátámasztó és áthidaló elem, oszloprend, homlokzatosztás, megalitikus építészet, sírtípus, szent körzet és síregyüttes, egyházi építészet, palota, lakóház, stíluskeveredés, divat, szubkultúra, design, funkcionalizmus, környezettudatos építés</p>

Ajánlott műtípusok, művek, alkotók

Amennyiben a különböző korok és kultúrák feldolgozását kronologikus megközelítésben végezzük, az részletes érettségi vizsgakövetelmény műlistája az irányadó a műtípusok, művek, alkotók szemléltetésére. E listában kronológiai sorrendben található a feldolgozásra ajánlott művek az őskortól napjainkig. A listában a képzőművészeti alkotásokon kívül jelentősebb, stílussteremtő tárgyak, tárgytípusok, fotók, népművészeti és Európán kívüli kultúrák műtárgyai és tárgyi emlékei is megtalálhatók. E listában szereplő tárgyakon és műtárgyakon kívül a szemléltetés anyagát tematikus módon is válogathatjuk.

A válogatás fontos szempontja, hogy a bemutatott művek az egyetemes művészettörténet legjelentősebb és tipikus műveivel szemléltessék a témát, illetve hangsúly kerüljön a magyar művészet- és építészettörténetben megtalálható leglényegesebb példákra is. A részletes érettségi vizsgakövetelmény műlistájában ajánlott műveken és alkotókon kívül adott témák szemléltetésére további műtípusok és művek is felhasználhatók. A tananyag tematikus szempontú megközelítése esetében a válogatás fontos szempontja, hogy az adott téma függvényében ne csak művészettörténeti, hanem nyitottabban értelmezett kultúrtörténeti, építészeti- és tárgytörténeti példák is bemutatásra kerüljenek, továbbá hogy adott esetben a magas művészet példáin kívül populárisabb irányzatok egyformán szemléltessék az adott

tartalmat, illetve hogy tértől (pl. Európán kívüli kultúrákból származó művek) és időtől (pl. akár kortárs művek) független példák is szemléltessék a tananyagot. Fontos továbbá, hogy a vizuális kommunikáció, valamint a tárgy- és környezetkultúra részterületek szemléltetéséhez a kortárs kultúrából, a történelmi korokból, illetve a közelmúltból származó példákat is felhasználhatjuk.

<p>A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Célirányos vizuális megfigyelési szempontok önálló kiválasztása. – A vizuális nyelv és kifejezés eszközeinek önálló alkalmazása az alkotótevékenység és a vizuális jelenségek elemzése, értelmezése során. – Bonyolultabb kompozíciós alapelvek tudatos használata különböző célok érdekében. – Térbeli és időbeli változások vizuális megjelenítésének szándéknak megfelelő pontos értelmezése, és egyszerű mozgóképi közlések elkészítése. – Alapvetően közlő funkcióban lévő képi, vagy képi és szöveges megjelenések árnyalt értelmezése. – Médiatudatos gondolkodás a tömegkommunikációs eszközök és formák rendszerező feldolgozása. – A tervezett, alakított környezet forma és funkció összefüggéseinek felismerése, ennek figyelembe vételével egyszerű tervezés és makettezés. – Tanult technikák célnak megfelelő, tudatos alkalmazása alkotótevékenységekben. – Társművészeti kapcsolatok árnyalt értelmezése. – Kultúrák, művészettörténelmi korok, stílusirányzatok rendszerező ismerete és a meghatározó alkotók műveinek felismerése. – Az építészet alapvető elrendezési és szerkezeti alapelveinek, illetve stílust meghatározó vonásainak felismerése. – Vizuális jelenségek, tárgyak, műalkotások árnyaltabb elemzése összehasonlítás, műelemző módszerek alkalmazásával. – Adott vizuális problémákkal kapcsolatban önálló kérdések megfogalmazása. – A kreatív problémamegoldás lépéseinek alkalmazása – Önálló vélemény megfogalmazása saját és mások munkájáról.
--	--

1. Vizuális kultúra/helyi tantervünk fogalomértelmezései:

A fogalom valójában nehezen definiálható, de a tudománytörténet számtalan példát szolgáltat arra vonatkozóan, hogy egy-egy terminus általánosan elterjedhet, jóllehet nincs pontos definíciója. A KULTÚRA ÖNMAGÁBAN NEM TANTÁRGY: TEHÁT A VIZUÁLIS KULTÚRA FOGALMA IS CSAK A RAJZOLÁSSAL ÖSSZEKAPCSOLVA ÉRTELMEZHETŐ TANTÁRGYKÉNT !

A fogalmakat így (vizuális kultúra) a hazai szakirodalomban Miklós Pál használja először 1976-ban megjelent tanulmánykötetében. Az idegennyelvűben ennek a „visual kommunikation” vagy a „visual anthropology” felel meg. Akár vizuális kultúra, akár vizuális kommunikáció vagy vizuális antropológia,

a fogalom a kultúra jól leírható, körülhatárolható területét jelöli. A kultúra része, annak vizuális megjelenési módja. Az emberi tevékenység aktív, alkotó jellegű komplex kifejezéseként használja S. Nagy Katalin, amikor az 1986-ban megjelent kulturális kisenciklopédia szócikkében összegyűjti a különböző értelmezéseket.

A hagyományokra is utalva így írja körül e fogalmat Miklós Pál:

„A vizuális kultúra fogalma új, amint a mögötte levő jelenségvilág is friss történelmi képződmény. Érzékszerveink legfontosabbja mindig a szem volt, információink túlnyomó többségét mindig is vizuális érzékelés útján kaptuk. Csakhogy annak az információhalmaznak a fő forrása a természet volt (s az emberi is csak a természet részeként), mert az információk többsége is természetes információ volt: az élet és a munka közvetlen szükségleteként jelentkező hír, ismeret, jelzés. A világ fokozatos, majd gyorsuló bonyolódásával, a mesterséges természet, az ember alkotta környezet kibővülésével és telezsúfolásával együtt a mesterséges, embertől eredő információk egyre nagyobb szerephez jutottak életünkben: ma már alig kapunk közvetlen információt a természettől. A mai városi ember információinak és ismeretanyagának túlnyomó része vagy verbalizált vagy vizuális-optikai formában rendezett s mindenképp előregyártott, közvetett értesülésekből áll.

Míg az irodalom, a költészet ma is azzal az örök feladattal viaskodik, hogy a mindenséget szavakba foglalja, addig a technika korának festői és szobrászai szétesztették hagyományos feladataikat, és újakat is kerestek hozzájuk: egy részük továbbra is makacsul kísérletezik az ember benső világának, a láthatatlannak a kifejezésével, egy másik, új csoportjuk, a gép segítségével „és annak új szépségtörvényei szerint is igazodva – akarja képbe foglalni a mindenség látható dolgait, s egy harmadik, egyre népesebb csoportjuk most már csak azzal foglalkozik, hogy látványban szép, érzékileg tetszetős és kellemes mesterséges univerzumot teremtsen körénk. A régi képzőművészetnek ezt a három örökösét, a szobrász- és festő-művészt, a fotó- és filmművészt és az építész-formatervező művészt voltaképp a láthatóság közege fűzi össze – s ennek a láthatóságnak egyre inkább tudatos hívei és művelői: a vizuális kultúra építői.”

A vizualitás, a vizuális gondolkodás jelentőségével kapcsolatban hozzát teszi:

„... nélkülözhetetlen feltétel előzetes megegyezésünk a képi ábrázolás eszközeiről és módjairól: sok-sok képet láttunk már, és sokról is beszéltünk már, mire odáig jutottunk, hogy első pillantásra megértünk egy képet. Az ún. primitív népek, a mi kultúránktól idegenül felnőttek képeinkkel szemben tanúsított értetlensége éppúgy bizonyítja ezt, mint a képi ábrázolás minden megújításának hétköznapi reakciója (az első némafilmek tömeghatása, a modern művészetek fogadtatása).”

Az idegennyelvű szakirodalomban használt vizuális kommunikáció elnevezés a korszerű kultúra-értelmezésekkel összefüggésben alakult ki (ld: vizuális kommunikációval foglalkozó fejezetet).

E kultúraértelmezések közül azok a legkorszerűbbek, amelyek a kultúra kommunikációs jellegét hangsúlyozzák. Sokszor hivatkoznak a Lotman-féle meghatározásra: amely szerint a kultúra „az információ szervezési és megőrzési módjainak összessége”. Horányi Özséb is a kultúra szabályozórendszer voltát hangsúlyozza.

Érdekes ezt a korszerű kultúraértelmezést a hagyományossal összevetni: amikor az „emberi szellem” jellegzetes megnyilvánulási formáiból (vallás, tudomány, művészet stb) mozaikszerűen építik fel a kultúra fogalmi körét. Azért is érdekes ezt az összehasonlítást elvégezni, mert a hagyományos

kultúrafogalom beidegződései nemcsak a hazai kultúra intézményeinek felépítésében, de a közoktatásban is nyomot hagytak, és valószínű továbbra is szembesülnünk kell ezekkel. Ebben az értelmezésben az ismeretek megszerzésének rendszere, az oktatás, a nevelés csak a kultúrához vezető útnak tekinthető (nem cél!).

Az egyetemes kultúrtörténetben példákat találhatunk arra, hogy szerényebb gazdasági körülmények nem feltétlenül akadályozzák színvonalas-gazdag vizuális kultúra létrejöttét. Mindez fordítva is igaz, hiszen napjaink viharos változásainak függvényében is jól érzékelhető, hogy a technikai fejlődés, a technicizálódó világ egyben a vizuális kultúra uniformizálódását, elhétköznapiasodását, elsekélyesedését is jelenti. Összességében az is érdekes, hogy a mindenkori adott (történelmi és földrajzi meghatározottságú) vizuális kultúra és az ugyanott létrejött vizuális művészetek viszonylagosan függetlenek egymástól. (A vizuális kultúra tágabb fogalom a vizuális művészeteknél!)

A mindenkori vizuális kultúrának vannak helyi, nemzeti és kultúraköri elemei, amelyek akár külön-külön is vizsgálhatók.

Összegzőképpen (pedagógiai szempontjainkat is figyelembevéve) a vizuális kultúra a következőket foglalja magában:

- a szem számára is érzékelhető tárgy és jelenségvilágot („vizuális anyag”)
- fentiek használatát („vizuális gyakorlat”)
- a használatra való képességet: ez a vizuális képesség!

Baudelaire zseniális megjegyzésében így foglalja össze: „képek és jelek tárháza egyfelől, a képzeletnek s az emberi lélek többi képességének munkája másfelől.”

Az összegzéskor azt is látnunk kell, hogy a huszadik századvég technicizált világa néhány évtized alatt megváltoztatta mindazt, amit hagyományosan a „vizuális kultúra” jelentett. A modern média és a számítógép kihívásai elengedhetetlenné teszik, hogy a (vizuális) kultúra hagyományos értékeit más, új nézőpontokból is vizsgáljuk, hiszen napjainkban már a vizuális kultúra elsődleges hordozói a modern médiumok.

2. Vizuális kommunikáció

A „communicatio” latin eredetű szó, közlést és közlekedést is jelent, a „communicare” jelentése valamit közössé tenni, közösen megbeszélni, átadni egymásnak. A kommunikáció más vélemények szerint „megosztást” jelent, szociális és kölcsönös cselekvést, a gondolatok megosztását jelek használatával.

A modern világban a „kommunikálni” szó jelentése is módosult: szállítás, összeköttetés, érintkezés, tájékoztatás, hírközlés, információcsere valamilyen eszköz, illetve jelrendszer segítségével.

(A kommunikáció legegyszerűbb alapsémája:

1. a közlő
2. a közlés (közlemény) tartalmi vonatkozásban

3. a közlés (közlemény) formai vonatkozásban

4. befogadó.

Sokféle kommunikációs elméletet ismerünk, ezek közül az egyik legjobban hasznosítható (és hozzáférhető!) Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei (Bp. 1979.).

A kommunikáció általános elmélete valójában szemléleti mód, különböző tudományágak (pszichológia, szociológia, jeltudomány stb) fogalmi rendszeréből építkezik. A vizsgáldás tárgya az egyén és környezete közötti kölcsönhatás:

a) a környezetből az egyén felé irányuló üzenet (információ)

b) az egyénnek erre adott válasza.

Az egyén különböző csatornák közvetítésével kapja az üzeneteket:

– természetes csatornákon (látás, hallás, tapintás stb.)

– mesterséges csatornákon (médiával).

Az információk térbeli vagy időbeli természetűek, vagy mindkettőt egyesítik (film, rajzfilm, televízió, színház, pantomim stb.)

(Egyneműen időbeli vizuális információ nem létezik.)

A kommunikáció célszerű emberi tevékenység, az összehangolt cselekvés, a cselekvés szükségszerűségének következménye. Ha kommunikációról beszélünk célszerű a minden-napok kommunikációs jelenségeit: személyes és tömegkommunikációt megkülönböztetni. A kommunikáció megnyilvánulási területeit jelhasználata alapján verbális és nem verbális (non-verbális) kommunikációra szokták felosztani. 1. ábra (A non-verbális kommunikációhoz tartozik a proxemika, amelynek fő kérdése, hogyan érzékeli és használja az ember a társadalmi és a személyes teret. Értékes publikációkat olvashatunk e témában E. T. Hall, M. Mead, stb. sikerkönyveiben.)

A vizuális kommunikációra is érvényesek általában a kommunikáció, a köznapi kommunikáció, a tömegkommunikáció valamint a nem verbális kommunikáció kutatási eredményei.

A vizuális kommunikáció képek segítségével/közvetítésével megvalósuló kapcsolat. A képnek tehát ugyanaz a szerepe, mint az irodalomban a nyelvnek, a zenében a hangoknak. A vizuális kommunikáció erőteljes hatása azzal is magyarázható, hogy információink nagyobb részt (több mint 80 %-át) a látás útján nyerjük.

A vizuális kommunikációba sorolható:

a) minden vizuálisan érzékelhető kulturális jelenség:

– a másik ember „jelzései” (testtartás, mimika, gesztusok);

– a statikus jelzések (testalkat, arckarakter stb);

- a csoportidentitásra utaló jelzések (öltözködés, viselet, jelvények, jelzések stb);
- a személyes környezet (lakás, munkahely stb)

b) minden vizuális kódban (kód=közösen értelmezett jelrendszer) folyó kommunikáció: a közlemény, amely lehet egy környezeti tárgy, írott betű, fotó, épület, prospektus, festmény, film, TV kép stb; a lényeg: a vizuális észlelhetőség, majd a vizuális felismerés (dekódolás!).

Tudjuk, hogy minden művészeti alkotásnak van kommunikatív funkciója is. Ezért érdekes kérdés annak a vizsgálata, hogy a vizuális kommunikációban milyen szerepe van a művészeti/képzőművészeti alkotásoknak. A művészet nem azonosítható a kommunikációval, még akkor sem, ha van kommunikatív funkciója. Kitűnő tanulmányok, könyvek születtek e témában E. Gombrich, R. Arnheim, U. Eco szerzőktől.

Napjainkban a tömegkommunikáció ambivalens hatásrendszere, a legmeghatározóbb formálója a vizuális kultúrának. A kommunikáció modern rendjének e modellje – ebben mindenkit egyformán elérő rendszere – a képet tette egyeduralmává. A képre alapozott tömegkommunikációs eszközök a felelősek elsősorban a kultúra/vizuális kultúra „ellaposodásáért”. A kultúra e sajátos területén a vizualitás is új értelmezést kíván. Az új képalkotási-képközvetítési formák a vizualitás új internacionális nyelve természetesen állítják próbatételek elé a korábban használt pedagógiai elveket, módszereket.

Különös ugyanakkor azt látunk, hogy a vizuális gondolkodás, a vizuális megismerés formái hogyan őrzik ősi funkcióikat. A radikális külső változásokat hogyan képesek beépíteni az ember gondolkodási és kommunikációs rendszerébe.

(A videoklipeken is tanulmányozhatók, sőt taníthatók a képi nyelv sajátosságai!)

Szemléletesen írja le véleményét mindezekről Balogh Jenő:

„Korunk ismert pszichoszociológiai gondja azonban nem az ingerszegénységből adódik (noha ezt számosan állítják), hanem az ingerminőségek és formák drasztikus megváltozásából. A kommunikáció ún. forradalmának hatására (fő mozgatóereje a technikai fejlődés és az urbanizáció) mennyiségileg túlláradó, formailag mind primitívebb „jelrendszert” képviselő absztrakciók zúdulnak az emberre. A tapasztalati, főleg a vizuális (vizuális-ítéleti) bázis sorvadásával az információáradat befogadása, feldolgozása, asszimilálása csak akkor látszik lehetségesnek, ha a szemléleti kontrollról az ember lemond. E lemondás következtében olyan mértékű közöny (vagy agresszivitás) léphet fel, amely melegágya lehet az ember soha nem látott manipulálhatóságának.

3. Vizuális nevelés

A korábbi fogalmak (vizuális kultúra, vizuális kommunikáció, vizuális művészetek viszonya) már előrevetítették azt a bonyolult pedagógiai feladatrendszert, amely a vizuális kultúráltsággal, ennek fejlesztésével foglalkozik. Így az egyén vizuális kulturáltsága, a vizuális kultúra személyiségen belüli megjelenésének lehetőségei, módszerei, a kapcsolódó feladatrendszer stb. vizsgálata, illetve kidolgozása tartozik tevékenységi körünkbe.

A vizuális nevelés feladata: mindazoknak a képességeknek a kifejlesztése, azon ismeretek átadása, amelyek a vizuális kultúra értékeinek megjelenését segítik a személyiség fejlesztésében

(személyiségfejlesztés). Ez a meghatározás a hagyományos látásnevelés pedagógiai mozzanatait is magában hordozza, kiegészül, szélesedik a korszerű (vizuális) kultúra-meghatározásokkal.

Pontosan tudjuk, hogy a „rajz és műalkotások elemzése” elnevezésű tantárgyban valamilyen módon a vizuális neveléssel foglalkoztunk.

A rajz elnevezés ugyanakkor (jóllehet a rajz a vizuális nyelv alapját képezi!) leszűkítette, sokszor bezárta azt a kört, amelyet a vizuális kultúra-vizuális kommunikáció meghatározások korunk igényeinek megfelelően szerencsésen kitágítanak. Remélhetőleg hangsúlyosabbá válik ezáltal a képi kulturáltság, és ennek gyakorlati haszna: a kifejezés, az alkotói és befogadói képességek, készségek, az új média vizuális nyelvének megismerése, a környezet tudatos vizsgálata, alakítása stb.

A vizuális kultúra, a vizuális kommunikáció összefüggésrendszeréből következik az a – számunkra nagyfontosságú – tény, hogy a vizuális kultúrának része a vizuális nevelés!

A tradíciót őrző hagyományos vizuális nevelési mechanizmusok (tér, forma, szín, kompozíció stb) mellett/helyett különlegesen fontosak azok a mechanizmusok, amelyek a megújulást, és ezzel együtt a fejlődést is segítik.

A vizuális nevelés célja így a vizuális kultúrával kapcsolatos szocializáltság és perszonalifikáltság együttes megvalósítása, arányainak megfelelő beállítása.

A Pedagógiai Lexikon szócikkében így összegzi Zombori Béla mindezeket:

„A vizuális nevelés a vizuális kultúra átadásának folyamata, amely a szervezett nevelési gyakorlat, valamint a (látható) környezet hatásainak együttesében jön létre. A szervezett (iskolai) vizuális nevelés céljai, feladatai és területei a vizualitás/vizuális kultúra egészének rendszeréből, az emberi életben betöltött szerepéből, működéséből fakadnak. A vizualitás alapja legfontosabb képességünk a látás, s az ezzel összefüggő manuális és pszichomotorikus képességek:

– e képességek segítségével igazodunk el egyfelől a látható világban és jutunk hozzá a vizuális információkhoz (befogadás, használat)

– e képességekre épülnek azok a tevékenységek, amelyek során különböző anyagokkal-eszközökkel (médiium) létrehozuk, alakítjuk, közvetítjük a kép- és tárgyvilágot (alkotás-közlés).”

A továbbiakban a vizuális valóság két nagy egymással összefüggő területét definiálja:

1) a vizuális kommunikációt

2) a tárgy- és a környezetkultúrát;

és mindezek értelmében differenciálja a meghatározást:

„A vizuális nevelés a vizuális kultúra egészének használatára, alakítására készít fel, így célja, hogy a tanulók a vizuális nyelv- és eszközrendszer értő alkalmazói, s ezáltal a vizuális kommunikációt magas szinten folytató, a tömegkommunikáció üzeneteiből kritikusán választó polgárok legyenek, valamint, hogy a tárgy- és környezetkultúra tájékozott és felelősségérzettel bíró használóivá és létrehozóivá váljanak.

A vizuális nevelés feladata, hogy a tanuló e rendszer elemeit az életkornak megfelelő szinten megismerje, összefüggésük egységében feldolgozza, s eközben azoknak a képességeknek és készségeknek, valamint ismereteknek a birtokába jusson, amelyek a látható világ használatához és alakításához szükségesek.”

A konkrét feladatok felsorolása után ezzel a fontos összegzéssel zárja a szócikket:

„Az emberiség életében kiemelkedő helyet foglal el a vizualitás, ezért a vizuális nevelés nem korlátozódhat egyetlen műveltségi területre, minthogy azonban a vizuális kultúra speciális képességekre épülő sajátos jelrendszerrel bíró egyedi ismeret- és tevékenység-rendszer, önálló tantárgy(ak)ban is testet kell öltenie. E tantárgyak között kiemelt hely illeti meg a rajztanítást, amely szándékai szerint mindig a vizuális nevelést szolgálta. Ugyanakkor a képi információk számának nagy mértékű növekedése, új vizuális eszközrendszerek világ-méretű térhódítása s az emberi környezet dinamikus átalakulása azt igényli, hogy a személyi, tárgyi és szellemi feltételek fejlesztésével olyan tantárgyak, tantárgycsoportok, oktatási formák alakuljanak ki, melyek korszerű, átfogó szemléletű s ugyanakkor differenciált vizuális nevelést eredményeznek.”

Fontos, szükséges, ugyanakkor e korszerű elveket valló meghatározásokat összevetnünk az elmúlt évtizedek hazai pedagógiai gyakorlatában használt és kikristályosodott elvekkel.

(A kontinuitás és bármiféle értelmezési szándék is megkívánja mindezt):

A látásnevelés célja: az érzéki megismerést vezérlő, az ismereteket szemléletes képi formában egyesítő, esztétikailag ítéloképes látás kiművelésére.

Feladata:

- serkentse és fejlessze a megfigyelést, a látottak tudatba emelését, a belső képalkotást
- működtesse a vizuális emlékezetet, képzeletet és képtársítást
- alakítsa és aktivizálja a fogalmakat tápláló képzeletet.

Fejlessze a vizuális ismeretek alkalmazásának képességét: a belső képek pontos, érzel-mileg hiteles kifejezését célszerűen választott formában: rajzolással, festéssel, mintázással, tárgyformálással. Növelje e tevékenységekkel a meggyőződést az ismeretekben, tegye szemléletessé az ok-okozati összefüggéseket; adjon gyakorlati lehetőséget az önálló kutatásra, a törvények és törvényszerűségek meglátására, és az eredmény szembesítésére a valósággal.

Mozzanatai a kreativitást széles körben fejlesztő, az életkorral is összefüggő személyiség-jegyeket kibontakoztatni engedő képi kifejezésben tárgyasuljanak:

- tapasztalatilag előkészítve a képzőművészeti alkotások befogadását.

A képzőművészeti alkotások tárgyszerű elemzésével, a vizuális jelrendszerek, a kommunikáció lényegének és korszemléleti változásainak érzékletes bemutatásával avassa be a tanulókat a képalkotó művészetekbe.

A műalkotások elemzésén keresztül, a művészettörténet alapfogalmainak megismerésével az aktív művészetszemlélet kialakítása.

Az érzékelépszichológiai háttérű indíttatás ma is meggyőző, használható, a képző–művészet-centrikusság már elgondolkodtató. Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy ezek az elvek a 60-as, 70-es évek hazai pedagógiájában éppoly népszerűek voltak, mint a 70-es évek Németországának amerikanizált társadalmában elterjedt vizuális kommunikáció, vagy az iparosodás nagy hagyományával rendelkező Anglia tárgy- és környezetkultúrák szemléletű vizuális nevelése.

4. A vizuális képességek – avagy miért nem vagyunk „képességtantárgy”?

„... a képességek pszichikus rendszerek.

... külső és/vagy belső környezetükkel kölcsönhatásban valósítják meg működésüket, amelyek a személyiség magatartásában és tevékenységében (döntési és beavatkozó viselkedésében) nyilvánulnak meg. Specifikus struktúrájuk van, amelyet a bennük levő műveletek és ezek tárgyai (a tevékenység tárgyai) határoznak meg. Végül működésük sajátos stratégiák, programok szerint valósul meg.

... eredetük szerint: öröklöttek vagy tanultak, a környezetet tekintve, amelyben kifejtik hatásukat, közegfüggőek vagy közegfüggetlenek, tárgyuk szerint, amelyen változást hajtanak végre, tárgyfüggőek vagy tárgyfüggetlenek, struktúrájukat tekintve pedig zártak vagy nyitottak” – írja Nagy József.

A vizuális képességrendszer is a személyiség magatartásában és tevékenységében megnyilvánuló rendszere, pszichikus rendszer. Részben öröklött, de legfőképpen tanult rendszer, tekintve, hogy a vizuális kultúra elsajátítása a társadalomban, a közösségekben tanulás útján történik.

Közegfüggetlen, mert bárhol, bármilyen feltételek között megvalósulhat. E képességnek tárgyához fűződő viszonya már ellentmondásos, valójában tárgyfüggetlennek kell tekintenünk. (Elsősorban a szem és a kéz összehangolt munkája szükséges hozzá, valamint az alkotás eszköze és tárgya: a látható világ. Tehát nem köthető egyetlen tárgyhöz.)

A vizuális neveléssel kapcsolatos fogalmak (képességek, készségek, jártasságok) gyakran keverednek egymással még a szakirodalomban is, félreértésekre, helytelen következtetésekre vezetnek.

A vizuális képességek és készségek (de még a jártasságok is) sok mindenben hasonlítanak egymáshoz, de miután láttuk, hogy a vizuális képességek tárgyfüggetlen rendszerek, ezért jóval szélesebb körben működnek, mint a készségek!

Szelmánk szempontjából ez rendkívül fontos megállapítás! A vizuális képesség szempontjából ez nem egy-egy meghatározott feltételekhez kötött műveletsor elsajátítását jelenti, hanem a vizuális kultúra/környezet teljességének a befogadására készít fel. Rövidebben: a vizuális képesség a vizuális kultúra/környezet teljességének a befogadása.

Ez a folyamat szervezeten az iskolában a tanulás útján történik. Valójában életünk szerves részét alkotja. Az iskola szerepe: a vizuális képességek kibontakoztatása, fejlesztése, a minél sokoldalúbb megalapozás. Eddig azt tapasztaltuk, hogy az iskolázás mind a tudás közvetítése, mind a különböző értelmi tevékenységek útján járul hozzá az ember meglévő képességeinek kifejlesztéséhez, és olyan adottságokat is mozgásba lendít, képességekké fejleszt, amelyek nélküle nem nyilvánulnának meg.

A vizuális képességeknek – mint tanult tevékenységek, rendszerek alapvetően két oldalát:

az alkotó (produktív) és

a befogadói (receptív) képességeket különböztetjük meg.

Ez a két aspektus sajátos pedagógiai elvként is felfogható. A vizuális felkészültség képességbeli alapja a vizuális alkotó- és befogadóképesség. Ezek megfelelő készségek és jártasságok, és a hozzájuk tartozó ismeretek elsajátításával fejleszthetők.

A vizuális alkotóképesség:

- a vizuális nyelv ismeretére
- a vizuális ábrázolás készségrendszerére
- a tárgykultúrában változatos készségrendszerre épül.

Ezek folyamatos elsajátítása, gyakorlása a vizuális alkotóképesség fejlődésének feltétele és eszköze.

A vizuális befogadói képesség: fejlesztése érdekében el kell sajátítani a

- képi-plasztikai kifejezés, és a kompozíció jelrendszerének dekódolását (a nyelv „olvasását”)
- a jelek, jelképrendszerek, motívumok, átírások, az elvonatkoztatások értelmezését, a hatáselemek minősítését
- a tárgykultúra területén a funkcióelemzést, a forma és a funkció összefüggéseinek felismerését
- a forma közvetlen és közvetett jelentéseinek értelmezését.

A vizuális alkotóképességnek és a befogadói képességeknek az életkori sajátosságok szempontjából is értelmezhető és felsorolható jellemzői vannak (pl: a megfelelő évfolyamok követelményrendszerénél, tanterveinél).

A legfontosabb (fejlesztendő) vizuális képességek:

a) tevékenység-specifikusak (rajzolás, festés, mintázás, tárgyformálás)

b) nem tevékenység-specifikusak (forma, szín, mozgás, fény érzékelésének képes-ségei, a vizuális emlékezet fejlesztése, motorikus képességek, kreatív képességek)

– nyelvhasználati képességek

– a képertelmezés (analízis) képességei: műelemző képesség

– vizuális ismeret és információszerző képességek (e képesség jellegének, irányultságának, minőségének fejlesztése).

A készségrendszerek értelmezésén, vizsgálatán belül témánk szempontjából célszerű és praktikus a rajzkészségre vonatkoztatott ismérvek áttekintése.

A készségek: (a fókuszban tehát alapvetően a rajzkészségek állnak!) a pszichikus funkciók összehangoltságának színvonalát jelentik. Az összehangoltság megteremtésében a látás (alak- és térészlelés), a memória, a kognitív, a nyelvhasználatra vonatkozó összetevők játékosan elsődleges szerepet.

A rajzkészség összetevői:

– a pszichomotoros összetevők: elemi szenzoros és motorikus készségek, a szem és a kéz koordinációi stb.

– a térszemlélet: (a különböző nézetek azonosításának egyszerűbb készségei), a forma és alakállandóság érzékelési készségei, a transzfer és a rövid távú vizuális memória készség jellegű összetevői (Ez utóbbiak egyben képességek is!)

– az esztétikai összetevők: vizsgálatuk ellentmondásos, a rajzokat az esztétikai minőség (megjelenítés minősége, nyelvhasználat stb) szempontjából vizsgáljuk. (Az értelmezés, a megítélés kortól, kultúrától, személyiségtől, ízléstől függ!)

Az alapvető esztétikai kritériumok értékelésének szempontrendszere: a mindenkori kontextus függvénye!

Ha összegezzük azokat a tényeket, amelyeket a NAT legfontosabb fogalmainak elemzése/értelmezése kapcsán megismertünk, néhány fontos általános összegző megjegyzést kell felsorolnunk:

– A vizuális kultúra nem azonos a vizuális kommunikációval, mert a vizuális kultúra körében vannak olyan elemek, tárgyak is, amelyek nem rendelkeznek kommunikatív funkcióval. (A vizuális kultúra fogalma nem fedi le a vizuális kommunikációt!)

Tanterv 9. évfolyam (15 éves kor): heti 1 óra, évi 37 óra.

Belépő tevékenységformák:

A vizuális nyelvi ismeretek összegzése, alkalmazása.

Önállóan, adott problémát, témát, élményt is feldolgozó tevékenység egy-egy feladatkörben.

A szobrászat, a festészet, a képgrafika műfajának megfelelő műelemzés, korba és kultúrába ágyazva.

Látvány vizuális tartalmainak, törvényszerűségeinek feltárása, képi-plasztikai formai, téri analízisek, elemzések.

Átmeneti ábrázolásmódok a perspektív és a műszaki távlat (axonometria) között.

A vizuális kommunikáció funkcióinak megfelelő megjelenítési formáinak értelmezése, alkalmazása.

Alkalmazott grafikai és tárgytervezése feladat megoldása az alkotófolyamat végigvitelével.

Témának megfelelő kifejezőmód és technika kiválasztása, alkalmazása, indoklása.

1. Vizuális nyelv, kifejezés, képzőművészet:

A pont, a vonal, a folt, a szín mint képképző struktúra, mint a kompozíció elemei:

(az önkifejezés lehetőségeinek vizsgálata) felülettanulmányok, kompozíciós gyakorlatok.

A színek felosztása, rendszerezése.

A színek térhatása (a térkifejezés lehetőségei: a tónusok és a szín-tér kapcsolatrendszere).

A szubjektív színhasználat.

Térábrázolás és térkifejezés: a reneszánsz perspektíva. Az egyéni térkifejezés (pl. Rembrandt, vagy a liberális művészeti mozgalmak eredményeinek vizsgálata)

A stílus: a vizuális művészetek korhoz kötött jellemzői (az elemzések tapasztalatai alapján).

2. Vizuális kommunikáció:

Az ábrázolási konvenciók:

– a Monge-ábrázolás

– az axonometria

– a perspektíva.

Az ábrázolási konvenciók összefüggései:

– axonometrikus és távlati jellegű ábrázolás adott vetületekből

– térbeli formák nézeteinek vetületi ábrázolása (egyszerű, majd tagolt, összetett formákon).

3. Tárgy és környezetkultúra:

Tárgykészítés, a környezetalakítás, a környezetformálás összefüggésrendszere:

– egyéni és csoportos tárgykészítés

A személyes tér, a kollektív terek arculatának tervezése, kivitelezése – a lakás, mint a személyes élettér – , az iskola mint a kollektív élettér alakításának lehetőségei.

4. Művészettörténet:

Az őskor, a görög-római művészet, a középkor, a reneszánsz művészete

(A részletes érettségi vizsgakövetelmény műlistája az irányadó a műtípusok, művek, alkotók szemléltetésére.)

Követelményrendszer 9. évfolyam (15 éves kor)

1. Vizuális nyelv, kifejezés, képzőművészet:

– a vizuális nyelv alapelemeinek, jeleinek, mindezek árnyalt használatának képessége: a pont, a vonal, a tónusok, a szín, a faktúra, a textúra mint az önálló képi kifejezést segítő eszközök. Mindezek vizsgálata a tér és a forma összefüggésrendszerében (felülettanulmányok, önálló képalkotás-kifejezés)

2. Vizuális kommunikáció:

– ismerje a legfontosabb térábrázolási konvenciókat

– legyen képes a nézőpont megváltoztatásával, a valóságos téri viszonyok megfigyelésével térillúziót keltő ábrázolásra

– ismerje és alkalmazza az axonometrikus és távlati ábrázolási törvényszerűségeket

– legyen képes az ábrázolási feladat különböző megoldásaiban érzékeltetni személyes viszonyát is

3. Tárgy és környezetkultúra:

– ismerje a forma és a funkció összefüggéseit az építészeti téralakító munkában

– legyen jártas a térrendezés, a környezetformálás, -alakítás egyszerű módjaiban

– ismerje a tárgyformálás és díszítés összefüggéseit, legyen jártas a megfelelően kiválasztott technikák alkalmazásában

4. Művészettörténet:

Ismerje a kijelölt korok jellemző alkotásait, legyen képes összehasonlító műalkotás elemzésre

(A részletes érettségi vizsgakövetelmény műlistája az irányadó a műtípusok, művek, alkotók szemléltetésére.)

Tanterv 10. évfolyam (16 éves kor): heti 1 óra, évi 37 óra.

Belépő tevékenységformák

Az alkotómunka folyamatát, logikai lépéseit felölelő tudatos, tervszerű (projekt jellegű) önálló tevékenység a képzőművészet, a vizuális kommunikáció és a környezetkultúra területén.

Problémaközpontú, verbális és vizuális műelemző módok (kultúrtörténeti, építészeti elemzés, képolvasás) tudatosítása, használata az építészet, az alkalmazott művészetek és a népművészet területén.

1. Vizuális nyelv, kifejezés, képzőművészet:

A vizuális nyelv használata: a jelkészlet és a megjelenítés, értelmezés, kifejezés összefüggései.

(Egyszerű, majd tagoltabb tér és forgásformák:

– a természetalkotta és az

– emberalkotta formák vizsgálata: összehasonlítás, formaértelmezés, tervezés stb).

A szín és a képi-plasztikai kifejezés – a szíkontrasztok szerepe –, a szín és a térbeliség összefüggései.

A sík és a térábrázolás tudatos összekapcsolása, az alkalmazás képessége, a személyes kifejezés lehetőségei.

Sík- és térábrázolás a középkori művészetekben.

A vizuális művészeti alkotások ikonográfiai elemzéseinek lehetőségei.

A művészeti stílusok (az irodalommal, a zenével párhuzamosan.)

2. Vizuális kommunikáció:

Az ábrázolási konvenciók: a perspektíva – a tapasztalati távlatban:

– a nézőpont szerepe

– a vonal, a levegő, a szintárvlat

– összehasonlítás a már megismert rendszerekkel

Nagyobb téri viszonyok (a környezet összetevői) külső és belső terek (természetes és emberalkotta környezet)

A hagyományos ábrázolás és kifejezés összehasonlítása a képi kifejezés modern lehetőségeivel. A fogalmi viszonyrendszerek, struktúrákat megjelenítő diagramok, ábrák értelmezése. A szövegszerkesztés.

3. Tárgy és környezetkultúra:

A külső és a belső terek mint a környezet elemei/összetevői, ezek összefüggésrendszere: a tárgyak szerepe, jelentősége, a tér tagolása stb. A diszharmonikus tárgyak, és a diszharmonikus környezet, a változás, a változtatás lehetőségeinek elemzése.

A giccs:

– mint társadalmi jelenség

– mint tárgy

– mint tárgyak és a környezet együttese

Az öltözködéskultúra: a divat, az egyéni stílus összefüggései.

4. Művészettörténet:

A reneszánsz, a barokk kor művészete.

Klasszicizmus, romantika

A liberális művészeti mozgalmak (19–20. század)

(A részletes érettségi vizsgakövetelmény műlistája az irányadó a műtípusok, művek, alkotók szemléltetésére.)

Követelményrendszer 10. évfolyam (16 éves kor):

1. Vizuális nyelv, kifejezés, képzőművészet:

– az életkornak megfelelő nyelvhasználati képességek: a kompozíció (statikus vagy időbeli) hangsúlyozása: a vizuális nyelv használata

Kombinatív képességek: az elemek (szimmetria-aszimmetria, statika-dinamika stb) rendszerezések

– legyen nyitott szemléletű a különböző stílusok és különböző technikákkal létrehozott vizuális művészeti alkotások befogadására

– legyen képes szemléletileg is elsajátítani a vizuális kultúra megjelenésének esztétikai jelentéseit

2. Vizuális kommunikáció:

– legyen képes összetett ismereteket tartalmazó képi közlések, jelrendszerek értelmezésére

– legyen képes pontos ábrázolásra:

– ismerje és alkalmazza az ábrázolás szándéka szerint a megismert konvenciókat (Monge-ábrázolás, axonometria, perspektíva)

– vizuális ismeretei segítségével, adott célnak megfelelően

– legyen tisztában a tömegkommunikáció szerepével, a vizualitásra gyakorolt hatásával

3. Tárgy és környezetkultúra:

- ismerje az építészet anyagait az őskortól a modern technika adta lehetőségekig
- legyenek képességei esztétikai értékekkel is rendelkező tárgyak megformálására (anyag- és eszközhasználati képességek)
- önmegvalósítási lehetőségein túl is legyenek kreatív elképzelései, ezekről is tudjon számot adni
- legyen képes a különböző kultúrák tárgyainak összehasonlító elemzésére
- legyen képes különböző stílusú művészeti alkotások összehasonlító elemzésére

4. Művészettörténet:

Ismerje az újkori művészet történetének főbb szakaszait (reneszánsz, barokk, klasszicizmus, romantika, liberális művészeti mozgalmak)

Legyen képes különböző korok alkotásainak összehasonlító elemzésére

(A részletes érettségi vizsgakövetelmény műlistája az irányadó a műtípusok, művek, alkotók szemléltetésére.)